

הרב יחיאל מיכל הכהן טרעגער

קרית יואל ניו יארק

ביאור שיטת שו"ע הרב דאין מלאכת קורע בעור ונייר

הנני להעלות על הכתב ב"ה מה שלקטתי מדברי האחרונים שכתבו לבאר שיטת שו"ע הרב הידועים בענין מלאכת קורע בגוף אחד שאין בהם כלל משום מלאכת קורע בשבת, שדין זה נוגע למעשה בזמנינו בהרבה מיני שאלות ומציאות מידי שבת בשבתו.

ביאור הראיות והסברא שלא שייך קריעה בעור ובנייר

(א) איתא במחבר (סי' ש"מ סי"ג) אין שוברים החרס ואין קורעין הנייר מפני שהוא כמתקן כלי. וכתב בשו"ע הרב (סי"ז) בזה"ל, אף על פי שחתיכת תלוש מותרת לכתחלה כשאינו מקפיד לחתכו במדה, מכל מקום אם על ידי זה מתקנו להשתמש בו איזה תשמיש חייב משום תיקון כלי אם מחתכו בסכין, ושלא בסכין פטור אבל אסור, לפיכך אין שוברין את החרס ואין קורעין את הנייר המותרים בטלטול כדי להשתמש בהם איזה תשמיש מפני שהוא כמתקן כלי, (אבל משום קורע אין איסור אלא כשקורע ומפריד גופים רבים שנתחברו, כגון קורע בגד הארוג מחוטם הרבה, אבל הנייר שהוא גוף אחד אין בפסיקתו וחיתוכו משום קורע, ומטעם זה מותר לקרוע עור שעל פי חבית של יין כמ"ש בסי' שי"ד, מפני שהעור הוא גוף אחד ולא שייך בו איסור קריעה, אלא איסור החיתוך אם מקפיד לחתכו במדה כמ"ש שם) עכ"ל. ומבואר מזה דדבר שהוא גוף אחד ואינו ארוג כבגד לא שייך בו מלאכת קורע לא מדאורייתא ולא מדרבנן, ומותר לכתחלה לקרוע אותו בשבת, וע"כ החמיר המחבר בקריעת נייר רק משום תיקון כלי.

ואם כי השו"ע הרב כתב כן רק במאמר מוסגר, מ"מ כבר כתב הקצות השלחן (במבוא לקונטרס השלחן אות ח'), דרובם של המאמרים המוסגרים אין לומר בהם שהוא מטעם דהרב היה מסופק בהם, אלא הוא מחמת כמה טעמים אחרים שחשב שם, ונידון דין נראה שכתבו במוסגר כיון שכתב כאן דבר צדדי למה אין בהם איסור קורע, וגם דין של קורע עור שעל פי חבית אין כאן מקומו העיקרי רק לעיל (סי' שי"ד), עיי"ש (אות ג' ד'), ובלאו הכי הלא פסקו הרבה אחרונים להלכה כדבריו עיין להלן (אות י"ד), ומבואר מזה דהבינו שאין בזה שום ספק אלא הוא הלכה פסוקה.

(ב) וביאור יסוד דבריו כתב בשו"ת חלקת יעקב (או"ח סי' קס"ד) דהסברא פשוטה, כיון דמלאכת קורע במשכן היתה שכן יריעה שנפל בה דרנא קורעין בה ותופרין אותה וכבשבת (ע"ה), ובדבר שהוא גוף אחד כמו נייר לא דמי ליריעה שבמשכן שעשויה מממה גופין, ע"כ אין בו מלאכת קורע עיי"ש, וכן הבינו כמה אחרונים בסברת השו"ע הרב, עיין במ"ב וחזון יחזקאל להלן (אות ד') ובאחרונים דלהלן (אות י').

וראיתי בספר זכרון ישכר (משנת תרצ"ג על משניות ביצה פ"ד מ"ה אות מ"ב) דהביא דברי שו"ע הרב הנ"ל וכתב בזה"ל, לכאורה יש להעיר הא איתא בשבת הנ"ל קריעה במשכן מי הוה, רבה ורבי זירא דאמרי תרווייהו שכן יריעה שנפל בה דרנא קורעין בה ותופרין אותה. וכיון דהיה גם יריעות עזים ואף בהו אם נפל דרנא קורעין ותופרין, שוב איכא הוכחה גלויה

דאפילו בשל עור אית ביה משום קורע, ומיישב דאפשר דבאמת לא הוי אפילו במקדש מלאכת הקריעה כי אם ביריעות הארוגים ולא בשל עזים, ואם נפל דרנא ביריעת העור לא הוי תיקונה על ידי קריעה דוקא, או יש לומר דמצד הסברא לא שייך קריעה כי אם בדבר שהוא מחלקים רבים ולא בשל גוף אחד, ושוב אע"ג דהיה קורעין במקדש גם ליריעת העור מ"מ לא הוי בשביל זה בכלל מלאכת קורע, ועיקר פרכת הגמרא בגוף המלאכה במשכן מי הוה, אבל אין להכריח מה שאינו בכלל קורע, וכן מוכרע לכאורה מדמצינו בנגעים (עיין להלן אות י') וקרע אותו מן הבגד או מן העור, הרי דאיתא לקריעה בעור אלא דלא הוי בכלל המלאכה, ומבואר דאין כל מיני קריעה בכלל מלאכת הקריעה, באשר עיקר שם קריעה הוא המפריד דברים שנתחברו. הרי לנו שני סברות ליסוד של השו"ע הרב דאין מלאכת קורע בעור.

ג) ודין קריעת עור שעל חבית של יין הביא המג"א (סי' שיי"ד סקי"ד) מהתוספתא (שבת פי"ז ה"ט וביצה פ"ג ה"ט) וז"ל, קורע אדם את העור מע"פ חבית של יין ושל מורייס, ובלבד שלא יתכוין לעשות זינוקי. ובשו"ע הרב שם (סי"ב) העתיק דין זה בשינוי לשון קצת וז"ל, קורע אדם עור שעל פי החבית של יין או שאר משקה שלצורך השבת ואינו חושש, מפני שפסיקת תלוש מותר לכתחלה כמו שיתבאר, ובלבד שלא יתכוין לעשות כעין מרזב מעור הקרוע מפני שהוא כמתקן כלי.

ולכאורה יש נפקא מינה בין הני שתי לשונות, דמלשון המג"א שכתב 'מעל פי' חבית, נראה דיש לפרש כונתו שמסיר העור ממקום שדבוק להחבית ולא שקורע בתוך העור עצמו, אבל מלשון השו"ע הרב שכתב 'שעל פי' החבית, נראה דכונתו שקורע בתוך העור עצמו בעודו מונח על החבית ולא שמסירו לגמרי מעל החבית, ובאמת בתוספתא הלשון הוא כמו שכתב השו"ע הרב דקורע אדם את העור 'שעל פי' חבית כו', וכן הוא בחידושי הרשב"א (ביצה ל"א ע"ב), וכן הוא הלשון בב"י שם, דלא כמו שהעתיקו במג"א הנ"ל ובמ"ב (סקכ"ה), עכ"פ מהתוספתא הנ"ל יצא להשו"ע הרב (סי' ש"מ) חידוש דהטעם שלא חששו למלאכת קורע הוא, משום שהעור הוא גוף אחד ולא שייך בו כלל איסור קריעה.

בענין שיטת הירושלמי שיש קריעה בעור

ד) אבל המ"ב (סי' ש"מ סי"ג ביה"ל ד"ה אין) לא נחא ליה בדברי השו"ע הרב וז"ל, ולכאורה לפי מה שמוכח בסעיף הסמוך דקורע על מנת לתקן חייב משום קורע, אמאי לא נאמר בזה [בקורע הנייר] משום קורע, ועוד דמלשון הרמב"ם (פכ"ג) משמע שהוא מדרבנן שכללו שם עם עוד כמה דברים שידוע שהם מדרבנן, ואם היה בו משום קורע היה בו איסורא דאורייתא, ובאמת כבר הקשה זה בפמ"ג (מש"ז סק"ה) ונשאר בקושיא, ומה שרצה אחד מן האחרונים להוציא מזה דלא שייך קריעה כי אם בדבר הנתפר ונארג שנתדבק מגופים רבים, וכעין שהיה ביריעות, אבל לא בדבר שהוא מגוף אחד כמו עור ונייר זה אינו, דמבואר בירושלמי בהדיא דבעור שייך ג"כ קריעה, וכבר רצה לומר כן הנשמת אדם ודחה זה מכח הירושלמי הזה, וע"כ כתב שם המ"ב ביאור אחר בדין התוספתא עיי"ש, ומפורש בזה דכל מה שחלק המ"ב על 'אחד מן האחרונים' הוא אך ורק מחמת דברי הירושלמי שמבואר בהדיא שלא כדבריו, דלא הביא שום ראיה או סברא אחרת נגדו.

ואם כי המ"ב לא כתב מי הוא אחד מן האחרונים כבר כתבו האחרונים דכונתו לשו"ע הרב הנ"ל, וקצת פלא שלא אמר דבר בשם אומרו כדרכו שהעתיק דבריו בשמו הרבה והרבה פעמים

במשך כל ספרו. וגם בספר חזון יחזקאל (על תוספתא שבת הנ"ל) תמה על השו"ע הרב מירושלמי הנ"ל עיי"ש, ובקצות השלחן (סי' קמ"ה בבדי השלחן סק"ד) כתב עליו דפלא שלא העיר דכבר תמה עליו במ"ב עיי"ש.

ה) והיות שרבים הם ההולכים לאורו של השו"ע הרב ושותין ממימיו כל היום, ע"כ אלקט מה שמצאתי באחרונים לבאר וליישב דבריו, ובעיקר הם בארבעה דרכים, (א) הירושלמי מיירי מעורות דבוקין, (ב) אין הלכה כהירושלמי, (ג) גם בירושלמי יש שני לשונות, (ד) הירושלמי לא מיירי כלל מדין זה אם יש קריעה בעורות, וכן אעתיק ב"ה דברי האחרונים שפסקו כמותו להלכה ולמעשה, הנה מקור הדברים הוא בירושלמי (שבת פ"ז ה"ב נ"ב ע"א) וז"ל, קליעה [קריעה] בבגדים וחיתוך בעורות, קריעה בבגדים באמצע וחיתוך בעורות מן הצד, ואית דמחלפין קריעה בעורות וחיתוך בבגדים, קריעה בעורות באילין ורכיאי וחיתוך בבגדים באילין ליבדייא. וכתב בקרבן העדה הכי פירוש, הא דקחשיב במתניתין באבות מלאכות הקורע והמחתכו אף על גב ששניהם ענין אחד, לכך קאמר דקורע שייך בבגדים וחתיכה בעורות, קריעה בבגדים בסתם היא באמצע הבגד והחתיכה סתמא בעורות מן הצד, ואית דמחלפין דקריעה דמתניתן איירי בעורות וחתיכה בבגדים, באילין ורכיאי בהנך עורות הרכים, באילין לבדייא באותן בגדים העשויים מלבד שהן קשים.

ובפני משה כתב, משום דבמתניתן חשיב לתרווייהו המחתכו והקורע והיינו הך, הלכך מפרש דקריעה שייכא בבגדים וחיתוך בעורות, והכי הוה במשכן להכי חשיב להו בתרת, וקריעה בבגדים היינו באמצע וחיתוך בעורות היינו מן הצד שמחתכו לתקנו, ואית דמחלפן קריעה בעורות וחיתוך בבגדים, ומפרש דלא פליגי [כונתו נראה דהאית דמחלפין לא פליגי על המשנה], דהא דמתנו קריעה בעורות באילין ורכיאי ברכין שדרכן לקרוע, ומתניתן דקתני המחתכו בעור הצבי שהוא עב וקשה ולא שייך בו קריעה, וחיתוך בבגדים באילין ליבדייא בבגדי הלבדים שעושים מהן הכובעות ועבים הן ושייכא בהו חיתוך. ועיין גם במרומי שדה להנצי"ב דמפרש, דאית דמחלפן קריעה בעורות פירוש אפילו בעורות, וחיתוך בגדים פירוש אפילו בבגדים. עכ"פ מבואר מכל זה דגם בעורות שייך מלאכת קורע, וכלשון הירושלמי 'קריעה בעורות'.

ו) והחיי אדם (נשמת אדם כלל כ"ט סי' ב') כתב על דין דאין קורעין הנייר הנ"ל בזה"ל, לא זכיתי להבין על בוריים למה לא יתחייב משום קורע. וצריך לומר דלא נקרא קורע אלא בדבר שנתחבר על ידי אריגה או תפירה בבגד או על ידי דבק, כמו שכתב המפרק ניירות דבוקין דחייב משום קורע משא"כ בנייר, ואפשר דנייר שבזמניהם שהיה מעשבים לא שייך קריעה וצ"ע, וכן משמע שהרי כתב הרמב"ם (בפי"א) המפרק דוכסוסטוס מן הקלף חייב משום מפשיט, ובמפרק עורות דבוקים חייב משום קורע כדאיתא בשו"ע (סי' ש"מ סי"ד), הן אמת שהרמב"ם כתב המדבק ניירות או עורות הרי זה תופר וחייב, וכן המפרק ניירות דבוקים חייב משום קורע, ומדהזכיר בתופר עורות ולא הזכיר בקורע משמע דבעורות לא שייך קורע, אבל בב"י העתיק גם בקורע או עורות, וכן כתב הכלבו, וכן מוכח בירושלמי דאמר קריעה בעורות ברכין וחותר בבגד בלבדין כו'. ומסוף דבריו הבין המ"ב דחזר ממה שכתב בתחלת דבריו, כיון דמירושלמי מוכח דיש קריעה בעורות.

ז) ברם האחרונים כתבו ליישב שיטת השו"ע הרב בכמה אופנים, **אופן ראשון**: בשו"ת אמרי מרדכי (סי' כ"ה אות ב') כתב, אין הכי נמי שכן הוא שיטת הירושלמי דיש קריעה

בעורות, מ"מ כיון דהתוספתא חולק על הירושלמי והמג"א העתיקו, פסקינן כהתוספתא ודלא כהירושלמי עיי"ש, וכן כתב בשו"ת ויען יוסף (או"ח סי' קמ"ג אות י"ד) דלפי השו"ע הרב צריך לומר דהתוספתא והירושלמי פליגו, וכן מתרץ בספר נשמת שבת (לסי' ש"מ סי' רכ"ט) דפסקינן כהתוספתא, ועיי"ש מה שכתב בענין הכלל שדן בשדי חמד (כללי הפוסקים סי' ב' אות ה') כשהירושלמי חולק עם התוספתא הלכה כמי ואכמ"ל.

אופן שני: וכמה אחרונים כתבו ליישב שיטת שו"ע הרב דהלא לפי הלישנא קמא בירושלמי מבואר דאין קריעה בעורות, וכיון שכן מבואר גם מהתוספתא הנ"ל ע"כ הכריע השו"ע הרב כשיטה זו דאין קריעה בעורות, כן כתב בקצות השלחן וחלקת יעקב הנ"ל, וכתב שם החלקת יעקב דהנשמת אדם נשמר בלשונו וכתב רק 'דמוכח' בירושלמי ולא כתב שמבואר שם להדיא, דלא כמו שכתב המ"ב הנ"ל דמבואר בירושלמי 'בהדיא' דבעור שייך ג"כ קריעה עיי"ש, ועיין עוד מה שדנו בזה בביאור לישנא קמא דירושלמי בשביתת השבת (בכללי מלאכות השבת) ומנחת סולת (מצוה ל"ב מלאכה כ"ד) ונשמת שבת הנ"ל.

ח) אופן שלישי: ויותר מזה העירו האחרונים דהחיי אדם מעולם לא חזר ממה שכתב בתחלה רק זהו ביאור המשך דבריו, תחלה כתב דלא נקרא קורע אלא בדבר שנתחבר על ידי אריגה או תפירה בבגד או על ידי דבק, והביא ראיה לזה מהרמב"ם שכתב המפרק דוכסוסטוס מן הקלף חייב משום מפשיט, ולא כתב דחייב משום קורע, ואח"כ כתב דלכאורה אין ראיה ליסוד זה, די ש לומר שהרמב"ם סובר דבעורות לא שייך קורע כלל אפילו בעורות הדבוקים, וע"כ המפרק דוכסוסטוס אינו חייב משום קורע, וכמו דמשמע ממה דהזכיר בתופר עורות ולא הזכיר עורות בקורע, אבל שוב כתב דזה אינו דב"י העתיק גם בקורע עורות, וכן מוכח בירושלמי דאמר קריעה בעורות, ע"כ על כרחך מה דאין במפרק דוכסוסטוס משום קורע, הוא משום יסוד הנ"ל דלא נקרא קורע אלא בדבר שנתחבר על ידי אריגה או תפירה, ומעולם לא חזר החיי אדם מזה, והא שמבואר בירושלמי וב"י שיש איסור קורע בעורות הוא רק בעורות הדבוקים, כן כתבו בשו"ת מאזני צדק (ח"ב סי' כ') ושו"ת אהל יששכר (סי' כ"ו) ונשמת שבת הנ"ל ובספר הלכות שבת בשבת (ח"ג פמ"ח הערה י"א) ובעוד הרבה ספרי מחברי זמנינו, והקצות השלחן הנ"ל אם כי הוא עצמו לא ניחא ליה לפרש כן בכונת הירושלמי, מ"מ כתב לעיל מינה (בסק"ג) דבדעת הנשמת אדם הנ"ל יש לפרש דדוקא בעורות דבוקין זה לזה יש בו משום קורע עיי"ש.

ט) אופן רביעי: וצעד יותר הלכו כמה אחרונים לומר דאין שום ראיה מירושלמי הנ"ל נגד השו"ע הרב, לא מלישנא קמא ולא מלישנא בתרא, דלא מיירי הירושלמי כלל משאילתא דא, ואציין דבריהם בקיצור נמרץ, בקצות השלחן הנ"ל כתב לבאר דהירושלמי אינו מדבר כלל ממלאכת קורע רק ממלאכת מחתך, וקורע קורא הירושלמי מה שקורע ביד, וחיתוך קורא מה שמחתך בסכין וכדומה, ועל זה סובב כל הדיון שם אמתי חייבים ביד ואמתי לא עיי"ש באריכות, א"כ אין משם שום סתירה לשיטת השו"ע הרב במלאכת קורע, ועיין עוד בספר טל מלאכות (מלאכת קורע אות ו') מה שכתב על פי דבריו.

ובמאזני צדק הנ"ל כתב לבאר באופן אחר, דכל הדיון הוא רק אמתי כתב המשנה קורע ואמתי כתב מחתך, ולחד מאן דאמר בבגד כתב המשנה קורע ובעור כתב חיתוך, ולחד מאן דאמר הוא להיפך, אבל הדין הוא רק כמו שהיה במשכן דשייך רק בבגד, ולא נחית הירושלמי לומר דשייך דין מלאכת קורע גם בעורות, ודין אותו קורע הוא כדין המחתך דצריך לקרעו

במדה, ועיי"ש בדבריהם ביאור המשך לשון הירושלמי כל אחד לפי דרכו, א"כ יש לנו כמה ישובים שלא יהא קשה מהירושלמי נגד שיטת השו"ע הרב, ושפתיו ברור מללו.

אם שייך בלשון הקרא קריעה בעור

(י) והנה בספר חמדת ישראל (קונטרס נר מצוה אות כ"ה) הביא דברי שו"ע הרב הנ"ל, וכתב דמופלג אחד הרעיש עליו ממקרא מלא בתורה הקדושה (ויקרא י"ג נ"ו) וקרא אותו מן הבגד או מן העור, הרי דשייך לשון קריעה בכלי עור, וכתב עליו דאינו רואה בזה קושיא כל כך, [אף אם נאמר שכונת הרב שאינו נקרא בלשון קריעה, מה שאינו ברור אצלי דאולי רק לענין חיובא קאמר כיון שאינו דומה למלאכת המשכן], דבזבחים (צ"ד) מבואר דמקום הנגע חלחולי מחלחל, א"כ יש לומר כיון דהכא קורע מקום הנגע מן העור הוי כמו שני גופין, דמקום הנגע נשתנה מהעור האחר ושייך בו לשון קריעה והבין. וגם במנחת סולת הנ"ל כתב לתמוה על שו"ע הרב מקרא הנ"ל, דמסתמא לא מיירי הקרא מעור דבוק רק מעור שהיה כן מברייתו ומ"מ קורהו קריעה, וכתב ליישב דאולי יש לומר כיון דצריך לקרע הנגע הוי כמו מדובק, לכן קורהו קריעה עיי"ש, ועיין בפרדס יוסף על התורה (בפסוק הנ"ל) דנתקשה ג"כ מדעת עצמו על שו"ע הרב ונשמת אדם מקרא הנ"ל, ונשאר בצע"ג.

אבל בקצות השלחן הנ"ל בהגה הביא דברי החמדת ישראל, וכתב דברור שלא התכוין השו"ע הרב דאין לשון קריעה נופל על העור, דודאי נופל השם גם עליו כמבואר בתוספתא הנ"ל, אלא כונתו הוא דאין בו חיוב קורע וכמפורש בדבריו דלא שייך בו איסור קריעה, ולחנם הרעיש המופלג הנ"ל עיי"ש, וגם במאזני צדק הנ"ל כתב על החמדת ישראל דברור דלשון קריעה שייך בעור ג"כ וכמבואר בירושלמי הנ"ל, אבל אין לחייב משום קורע רק כמו שהיה במשכן שהיה קורע גופים מחולקים עיי"ש, וכבר הבאתי לעיל (אות ב') מספר זכרון ישכר דכתב דהגם דאיתא לקריעה בעור, מ"מ לא הוי בכלל המלאכה, וכתב שם לפקפק על ישוב חמדת ישראל הנ"ל, דכל שאינו בעצמותו מחובר מדברים נפרדים, אף דנשתנה אח"כ מקצתו לית ביה משום קורע לשיטת הרב, דמה לי שהוא עתה כשני גופין סוף סוף מחוברים הם בתולדה, ושוב לית לן אם מקצת עור או נייר נשתנה מכמות שהיה עיי"ש, והערתו שייך גם על מנחת סולת הנ"ל.

(יא) ובשו"ת תשורת שי (ח"א סי' תי"א) הביא דברי שו"ע הרב הנ"ל, וכתב דמתוספתא הנ"ל אין הכרח לחלק בין נייר לבגד, דהביא מהר"ן אמתניתין דשובר אדם את החבית לאכול ממנה גרוגרות דכתב, דנהי דכל המקלקלים פטורים איסורא מיהא איכא, אלא היינו טעמא דכיון דבעלמא מקלקל פטור אבל אסור הכא משום צורך שבת שרי לכתחלה. הובא בב"י (סי' שי"ד), וכתב דה"ה כאן שרי מטעם זה לקרוע העור שעל החבית, ושוב ציין לנשמת אדם הנ"ל דמסתפק אי בעור ונייר שייך חיוב קורע כיון שהן גוף אחד, והביא מהירושלמי דגם בעור שייך קורע, ומסיק דע"כ פטור דרבנן ודאי יש בו עכת"ד, ברם על ראייתו מחיי אדם יש להעיר כמו שהעירו אחרונים הנ"ל (אות ח'), דמעולם לא חזר החיי אדם מתחלת דבריו ורק בעורות הדבוקים מסיק להחמיר עיי"ש, ועיין במנחת פתים (סי' ש"מ סי"ג) דאם כי ציין לדבריו מ"מ פוסק כהשו"ע הרב הנ"ל עיי"ש, [ועל טעם ההיתר שכתב התשורת ש"י בדין של תוספתא הנ"ל, עיין מה שהעירו עליו בטל מלאכות הנ"ל ובנשמת שבת סי' רמ"ח אות ו' ואכמ"ל].

(יב) ועיין בשו"ת אבני ציון (ח"ג סי' י"ט אות ג') מה שהביא מהשוואל, דרצה להביא ראייה

לשיטת השו"ע הרב מהא דאמרו בשבת (ע"ה) שוחט משום מאי חייב ולא קאמר משום קורע, ועיי"ש מה שכתב בזה, ובמקום אחר דנתי בזה לגבי מילה בשבת, דלפי השו"ע הרב ליכא שום חשש במילה משום מלאכת קורע כיון שעושה החיתוך בגוף אחד, וכן ראיתי אח"כ שכתב כן בשו"ת מגדנות אליהו (ח"ג סי' ס') עיי"ש, ועוד ראיתי מביאים ראיה לשיטת שו"ע הרב ממה שכתב הרמב"ם (הלכות שבת פי"א הט"ז), הקורע על העור כתבנית כתב חייב משום כותב. ולא כתב דחייב משום קורע ומשמע דאין בעור משום קורע, ואכמ"ל בביאור דין זה.

נמצא מכל זה, ממה דאיתא דאין קורעין הנייר מפני שהוא כמתקן כלי ולא אמרו שהוא חייב משום קורע, וכן ממה שאיתא שקורע אדם עור שעל פי החבית ולא החמירו משום קורע, הביא השו"ע הרב ראיה לשיטתו דאין מלאכת קורע שייך בעור ונייר שהם גוף אחד רק בדבר הארוג כבגד, ואין שום סתירה ליסוד זה מהירושלמי מכח כמה טעמים, או משום דהירושלמי מיירי מעורות דבוקין, או משום דאין הלכה כהירושלמי, או משום דגם בירושלמי יש שני לשונות ונקיט כלישנא קמא, או משום דהירושלמי לא מיירי כלל ממלאכת קורע, וגם החיי אדם כתב סברא זו ומעולם לא חזר ממנה, וגם מלשון הקרא אין שום סתירה על סברת השו"ע הרב, וכן לא קשה ממה שהיה יריעות מעזים גם במשכן, ושיטתו נכונה וברורה.

אם שייך קריעה בדבר המחובר מתולדה

י"ג) והנה בתולדות שמואל (מצוה ל"ב סי' נ' אות ג') הביא מבני בנימין (הגהות על הרמב"ם הלכות שבת פי"א ה"ו) דתמה על דין של המפרק דוכסוסטוס, דלכאורה הוה ליה לחייב גם משום קורע, וכתב ואולי מה שהיא מתולדתו מחובר לא שייך משום קורע וצ"ע. וכתב עליו דאישתמט ליה דברי הירושלמי שהביא החיי אדם הנ"ל עיי"ש, ברם לפי מה שנתבאר מכל אחרונים הנ"ל דבריו נכונים ואין עליו שום תמיה מדברי הירושלמי, א"כ יש לנו עוד אחרון שמצדד דאין בעור כלל משום קורע, אולם יסודתו אחרת מהשו"ע הרב, דלפי סברתו רק בדבר שהוא מחובר מתולדתו כמו עור לא שייך בהם קורע, אבל בנייר שלנו וכדומה שנעשה על ידי מעשה בני אדם לכאורה נראה דינו כבגדים ששייך בהם מלאכת קורע.

וכן מבואר בספר חידושי הרי"ם (על התורה בשיעור של פסח) וברמתים צופים (על תנא דבי אליהו, אליהו זוטא פט"ז אות י') דכתב בזה"ל, על פי הלכה ענין הקריעה הוא דוקא בשני דברים שנעשו מתאחין, ואח"כ כשמפריד אותם נקרא קריעה, אבל בדבר שהיה אחד מתחלתו אינו נקרא קריעה, ובהלכות שבת מבואר זה לגמרי עכ"ל. וזהו כסברת הבני בנימין הנ"ל, ובהגהות ברמתים צופים שם הביא ראיה לזה מדברי רמב"ם הנ"ל במפרק דוכסוסטוס, ועיי"ש מה שכתב עוד בזה.

סיכום לדינא בענין שיטת שו"ע הרב

י"ד) ולדינא העתיקו כמה גדולי הפוסקים שיטת השו"ע הרב להלכה דאין מלאכת קורע רק בדבר הארוג כבגד, הלא הם בקצות השלחן הנ"ל וכף החיים (סי' ש"מ סקפ"ה) ושו"ת פתחא זוטא (סי' כ') ותהלה לדוד (סי' ש"מ סקי"א), וכתב שם דכן דעת החכם צבי עיי"ש, וכן פסק במאזני צדק ובמנחת פתים הנ"ל, ומטעם זה חולק שם המנחת פתים על הפרמ"ג

הנ"ל, והביא שם דהמנחת חינוך (מצוה ל"ב מלאכת קורע) קיהה ג"כ בזה למה אינו חייב משום קורע בקורע נייר או המפרק דוכסוסטוס, וכתב עליו דלא ראה דברי הרב הברורים עיי"ש, וכן העתיק דברי השו"ע הרב בספר באר יעקב (סי' ש"מ סק"ד), והעיר ג"כ דלפי דבריו לא קשה מידי מה שנתקשה בפרמ"ג הנ"ל עיי"ש, וכן כתב לצדד בחיי אדם הנ"ל ולא מצינו שחזר מסברא זו, וכן פסקו כהשו"ע הרב בספר זכר נתן ופקודת אלעזר דלהלן (אות ט"ו), אלא שהם סוברים דאין היתר רק בעור או בנייר שבימי חכמינו ז"ל, ועיין להלן מה שכתבת בזה.

א"כ נראה ברור דמי שסומך עצמו על גדולי אחרונים הנ"ל שפסקו כשו"ע הרב ואינו חושש כלל משום קורע בדבר שאינו ארוג כבגד, יש לו עמודים גדולים על מה לסמוך, וגם מי שאינו סומך להקל בזה נראה דלסניף להקל ודאי שיכולים לצרפו עם שאר צדדים, וה"ה נראה להיפך, שיש להתחשב בהחומרא שעולה מדברי שו"ע הרב ודעימיה הנ"ל, לדוגמא אם יש לו ברירה לקרוע בתוך הנייר והעור עצמו כדי ליטול מה שצריך יש לו לעשות כן, ולא יקרע במקום שהעורות והנייר דבוקין זה בזה אפילו אם הוא לצורך שבת, כיון דלשיטת שו"ע הרב אין לנו שום מקור להתיר מלאכת קורע באופן קלקול לצורך שבת.

אם שייך קריעה בנייר שלנו לפי שיטת שו"ע הרב

ט"ו) ובדרך אגב אציין דראיתי בספר פקודת אלעזר (שנת תר"ע סי' ש"מ ס"ו) שהביא מספר זכר נתן (שנת תרל"ב מערכת יו"ט אות כ"ג) דהעתיק דברי שו"ע הרב הנ"ל וכתב, ולפענ"ד שמי שדרכו לקנח את עצמו בבית הכסא בנייר ולא הכין מערב שבת תחיתות, וביום שבת קודש יש לו נייר גדול שמותר לקרוע הנייר כדי לקנח בו ודו"ק, אבל אין לסמוך על זה כי זה היה שייך בנייר העשוי מעשבים כבזמן הגמרא אבל לא בנייר שלנו, וכן ראיתי בשו"ת שיבת ציון (סי' ל"ט) דמסיק לחלק בין נייר שלנו שנעשה מבלי סחבות או מעשבים כתושים שהוא מעשה לבדים (זה ודאי מקבל טומאה), אבל נייר שהיה להם בדורות הקודמים שעדיין עושין כן במדינות הודו מעלים או ירקות (זה אינו מקבל טומאה) עיי"ש, הרי דהגם שהם פוסקים כהשו"ע הרב מ"מ הגבילו דבריו דאינו מתיר רק בעור או בנייר שבימי חכמינו ז"ל.

אמנם לא נראה כן דעת השו"ע הרב, דהגם ממה שכתב 'אבל הנייר שהוא גוף אחד אין בפסיקתו וחיתוכו משום קורע'. היה מקום קצת לדיוק דמירי רק מנייר שהם גוף אחד ממש, אבל מריש דבריו שכתב 'משום קורע אין איסור אלא כשקורע ומפריד גופים רבים שנתחברו כגון קורע בגד הארוג מחוטים הרבה', נראה דעיקר תלוי בזה אם נעשה ארוג כבגד או לא, א"כ בנייר שלנו שלא נעשה ארוג כבגד דינו כנייר הקודמים שבימי חכמינו ז"ל ואין בו משום קורע, ובלאו הכי כבר העיר בנשמת שבת (סי' רכ"ט) שאין לחלק כן הגם שלא הביא דברי פקודת אלעזר הנ"ל, דאם כן הוא שלא כל הניירות שוין הוה ליה להשו"ע הרב לפרש ולא לסתום, דכבר בזמנו ובזמן השו"ע היה משתמשים בהנייר שמצוי אצלנו, ועיי"ש מה שהאריך עוד בזה, ואכמ"ל עוד בזה לבאר דעת הפוסקים אם שייך היתרים של השו"ע הרב וחידושי הרי"ם והגהות בני בנימין בנייר שלנו או בנייר כסף או ניילון ופלעסטיק וכדומה, דעיקר מטרתנו כאן הוא אך ורק לברר שיטת השו"ע הרב מתמיהת אחרונים עליו.